

Liefste papa,

Ik had je natuurlijk al veel vroeger een brief moeten schrijven, maar gezien de omstandigheden zal je me het niet kwalijk nemen dat ik dat nooit heb gedaan.

Dit is wat ik je graag had willen schrijven:

Dat ik nog zo vaak denk aan hoe goed ik me voelde als kleine jongen als je me op je schoot nam en woordjes in mijn oor fluisterde, en ik je sterke arm rond me voelde en de geur van je mooi kostuum opsnoof. Of als we aan zee waren en je met mij een groot fort bouwde en me er helemaal bovenop tilde en ik fier naar jou keek hoe je een hopeloos gevecht begon tegen de opkomende zee en mama lachend toekeek met de rest van ons gezin.

En dan 's avonds in het appartement met mama en mijn grote zus en mijn kleine broertjes genoot ik van de familiale warmte van het nest. Je keek graag samen met mij naar de Flintstones en je deed me de eenvoudige zinnnetjes luidop herhalen om Engels te leren.

Ik was jouw eerste zoon en dat schepte toch wel een speciale band tussen jou en mij. Niet dat je de anderen niet even graag zag. Je was zo fier op mijn grote zus Anna, je eerste kind. En mijn twee kleine broertjes kregen evenveel aandacht van jou als ik.

Maar toch was er een speciale band tussen ons. Je verwachtte veel van mij. Dat is de normale gang van zaken, denk ik dan tussen een vader en een zoon. Je weet nu eenmaal als man beter hoe het is om een kleine jongen te zijn ...

Ook als mama me in bed stopte en me een verhaaltje vertelde, kwam jij altijd nog even langs om wat naar me te luisteren en af te spreken wat me morgen zouden doen.

Dat was je grootste eigenschap: je leek altijd tijd voor me te hebben. Nooit heb ik het gevoel gehad dat ik je stoorde. Je had zo een onvoorwaardelijke liefde voor me dat je er altijd was voor mij. Dat wil niet zeggen dat je me verwendte en dat je me alles zomaar liet doen. Je was tegelijk een strenge en veeleisende vader die me scherp in het oog hield.

Je was zo indrukwekkend veelzijdig : je was leraar Latijn, maar ook geobsedeerd door techniek. Je kon zelf je auto herstellen en met je leerlingen had je een hobbyclub opgericht om radio's in elkaar te knutselen. Dat heb je me allemaal proberen bij te brengen : met veel geduld heb je me de werking van een motor uitgelegd en me geleerd hoe eraan te werken. En toen ik nog geen twaalf was, stak ik zelf een radio in elkaar.

Papa, ik zou niet geworden zijn wie ik ben zonder jou.

Wat zou ik je dat graag gezegd hebben, papa. Nu zit ik hier met betraande ogen te herlezen wat ik je daarnet geschreven heb en ik vraag me af hoe het komt dat ik je steeds meer mis. Tenslotte ben ik nu 53 en zelf vader.

Sinds jaren staat op mijn werktafel een foto van jou. Ik hou er erg veel van, je staat er samen met je studenten op. Lang geleden, toen ik veel jonger was, leek je me een heer in een mooi pak. Een man van stand met een missie: lesgeven. Toen ik die foto vond, was ik ongeveer even oud als de jongens op die foto en jij leek me oud, zoals grote mensen altijd oud lijken als

je zelf jong bent. Maar jij verouderd niet meer, ik wel. En terwijl ik mezelf zag ouder worden, er rimpels in mijn gezicht verschenen en mijn haren hun kleur verloren, bleef jij voor altijd jong, me glimlachend aanstarend vanuit een eeuwige jeugd. Hoe ouder ik word, hoe jonger je me lijkt. Een jonge man aan het begin van zijn volwassen leven...

Ik heb geprobeerd de foto te dateren. Moeilijk was dat niet, omdat ze duidelijk tijdens een schoolreis genomen was. Schooluitstapjes gebeurden in die tijd altijd in de maand mei, vóór de examens. Het jaar kwam ik te weten door een oud-student: 1957.

Ik ben geboren in januari 1958. Dus ben ik door mijn ouders verwekt een maand voor de foto genomen is. Mijn vader wist op dat moment dus waarschijnlijk dat zijn vrouw zwanger was van een tweede kind.

Waarom denk je op het moment van die foto, papa? Is daar puur geluk vastgelegd? Was je euforisch omwille van de volheid van je bestaan? Omringd door studenten die je appreciëren en tegelijk het overweldigende besef dat je weer vader ging worden?

Ik zoek je blik op die foto. Ik probeer te weten hoe je je voelde die dag. Beeld ik het me in of zie ik sporen van doem, een somber voorgevoel dat je me nooit zou zien?

Je was al ziek toen, het werd erger die zomer en je stierf in september.

Daarom houd ik zoveel van die foto: ze getuigt van de korte tijd dat we samen op aarde waren. Ik weliswaar in embryonale vorm, maar ik ben er zeker van dat je vaak je handen op de buik van mama gelegd heb om me te voelen.

Je was pas 37 toen je door reuma aan je hartkleppen ongeneeslijk ziek werd. In die tijd kon daar niets aan gedaan worden. Nu wel! Weet je dat Wilfried Maertens, die na je dood dit land onwaarschijnlijk lang geleid heeft, net dezelfde ziekte heeft gehad als jij? Maar hij is met succes geopereerd. De vooruitgang van de wetenschap...

Hij is nadien nog vader geworden van een fantastische tweeling en dan is hij hertrouwd met de liefde van zijn leven.

Dat maakt me zo triest, papa, te weten dat je veel langer had kunnen leven als de geneeskunde toen had gekund wat ze nu kan.

Je wist toen al dat je ziek was, op die foto. Je wist dat de kans groot was dat je het niet zou halen. Toch had je mama nog een kind willen schenken. Je hebt me als het ware gemaakt op de valreep van je leven.

Had je dat beter niet gedaan? Want het blijft een beetje een rare en morbide gedachte, om toch nog een kind te willen verwekken als je weet dat je gaat sterven. En dat je zo je kleine veroordeelt om op te groeien zonder vader.

Laat ik je maar meteen geruststellen, papa, ik ben tevreden dat ik besta. Hoewel ik natuurlijk niet kan vergelijken hoe het zou zijn als ik niet zou bestaan. Of hoe het zou geweest zijn om met een levende papa op te groeien.

Neen, eigenlijk heb ik je dat nooit kwalijk genomen dat jij , met ziek hart en lichaam, mij alsnog verwekt hebt. Ainsi était mon destin. Is dit geen mooie paradox : als ik geworden ben wie ik, dan heb ik dat ook aan je te danken, aan je afwezigheid. Opgegroeid zonder een vader, maar met een moeder die me graag zag en die ik altijd graag gezien heb.

Je afwezigheid heeft me heel vroeg een groot gevoel voor verantwoordelijkheid bezorgd. Alsof ik als kleine jongen snel aanvoelde dat mama er alleen voorstond en er geen papa was om haar bij te staan. En dat jij er nooit zou zijn om me te helpen. Ik ben opgegroeid met een besef dat ik mijn plan moest trekken in het leven en mijn lot in mijn eigen handen nemen. Zo ben ik snel heel zelfstandig geworden en was alleen zijn voor mij geen beproeving. Eenzaamheid heeft me nooit afgeschrikt. Nu nog zie ik er niet tegen op om dagen alleen door te brengen.

Je hebt me niet kunnen opvoeden, maar toch heb jij veel te maken met hoe mijn karakter in elkaar steekt. En met ouder te worden heb ik steeds meer beseft hoezeer je me beïnvloed hebt, weze het dan door je afwezigheid...

Ik moet je bekennen, papa dat ik maar echt verdriet heb gehad dat je er niet meer was als ik al een eind in de twintig was. En dat ik er nu nog meer mee bezig ben dan ooit. Ik heb je al twee keer een voorname plaats gegeven in mijn theatermonologen...

Ervor leek me dat allemaal eenvoudig: je kan niet iemand missen die je niet gekend hebt. Ik herinner me nog goed hoe moeilijk sommige leraars het in de lagere school hadden als we een tekening moesten maken voor Vaderdag. Ooit moesten we een soort bord schilderen met een foto van de papa in het midden. Iedereen moest dus een foto van zijn vader meebrengen; de leraar zei me dat ik er maar een van mijn grootvader moest gebruiken.

Ik heb dat bord nog steeds en de foto van mijn grootvader is een waardige plaatsvervanger. Maar een opa is geen papa! Wat een gemiste kans weer van die leraar, om het eens met mij te hebben over jou, mijn papa. En me te zeggen: "Ook al is je papa dood, hij is toch nog altijd je papa!"

Niet dat niemand met me sprak over jou. De gelijkenis tussen jou en mij was en is zo frappant dat ik in de 53 jaar van mijn bestaan zo een duizend keer geconfronteerd ben met verbaasde, ontroerde of gewoon geamuseerde herkenningblikken van mensen die je gekend hadden. Jarenlang heb ik een foto van jou gebruikt op mijn studentenkaart, zonder dat ooit iemand me daarover een opmerking maakte...

Hoe fier zou je geweest zijn een zoontje te hebben dat zo op je leek! En hoe fier zou ik geweest zijn op die knappe papa. Want je was altijd zo goed gekleed, met mooi gestreken kostuums! Je was een man met zoveel charme dat ik me goed kan voorstellen dat mama op jou verliefd is geworden. Je was ouder dan zij, en je hebt haar leren kennen toen ze als scholier bijles kwam volgen bij jou. En van het een kwam het ander en kwam ik dus.

Wat mensen me allemaal verteld hebben over jou!

Tot nu, 54 jaar na je dood, duiken regelmatig mensen op die er zich van willen vergewissen dat ik inderdaad je zoon ben. Het zijn meestal oud-leerlingen van jou, op wie jij om één of andere reden een onvergetelijke indruk hebt nagelaten. Een heer stuurde me een paar jaar geleden een lange brief waarin hij me veel over jou vertelde. Dingen die ik niet wist en die ik

bepaald amusant vind. Hij vertelde me in zijn brief dat je elke dag met je VW Kever van Aalst naar Geraardsbergen reed, waar je les gaf. Er was toen veel minder verkeer dan nu en wie met de auto reed in die jaren, viel op. En jij had gezien dat er elke dag een Amerikaanse slee dezelfde weg als jij aflegde...Je probeerde elke dag met die onbekende te racen om het eerst in Geraardsbergen aan te komen.

Door al die verhalen en anekdotes over jou ben ik er nu wel van overtuigd dat je een uitzonderlijke papa voor me geweest zou zijn. Als iemand als jij zo jong sterft, dan is dat voor iedereen een onbeschrijfelijk verlies. En dan is het verdriet zo groot, bijna niet te verwerken. Niet voor mama, niet voor mijn zusje Anna, die toen nog geen vier was.

Nu is er voor alles en nog wat psychologische opvang en begeleiding. Maar toen in de jaren vijftig bestond dat niet. Er werd nauwelijks gesproken over verlies en rouw. Het lijkt nu onbegrijpelijk, maar mama en mijn zusje zijn niet naar je begrafenis gekomen. Toen vond men het beter dat de weduwe en de kinderen niet naar de begrafenis kwamen. Mama was zwanger, en misschien was men bang dat teveel emoties nefast zouden zijn voor het embryonale mij.

En men dacht dat het ook beter was voor Anna, je dochter. Men dacht zelfs dat het beter was om haar niet te zeggen dat je dood was. En dus maakten ze haar wijs dat je op reis was! Kan je je de verwarring in dat kleine hoofdje voorstellen? Want Annake moet wel gevoeld hebben wat er aan de hand was, al die sip kijkende mensen en al die zwarte kleren. Ik vrees dat ze heel haar leven onder dit jeugdtrauma heeft geleden.

Ze is gestorven, nu bijna zes jaar geleden. Ze is 51 geworden, ze had kanker. Ik was erbij als ze stierf, ze lag in mijn armen. Ach papa, als ik dit schrijf begin ik te huilen! Hoe onvoorstelbaar droevig was dit toch! En hoe kwaad ben ik nog altijd op mezelf dat ik nooit met haar heb gesproken over haar naderende dood. En over haar verdriet. Over haar leven zonder jou. Hoeveel pijn heeft ze gehad, dat kleine meisje van drie dat haar papa zo graag zag en aan wie men niet durfde zeggen dat ze hem nooit meer zou zien...

Dat verdriet heeft ze heel haar leven meegedragen. Waarom heb ik het daarover nooit durven hebben met haar? We hadden samen kunnen wenen over ons lot; dat kan deugd doen. Nu heb ik lang geweend terwijl ik haar in mijn armen hield, maar toen was ze al dood. Toen kon ze me niets meer zeggen en ik kon enkel uitschreeuwen: "Waar ben je nu? Waar ben je nu?"

We hebben je dochter gecremeerd. Tijdens haar begrafenis heb ik beseft heb hoe belangrijk dat moment van gemeenschappelijke rouw is en hoe goed het doet om vrienden en kennissen te zien die met ons samen kwamen rouwen. En spreken over verlies en verdriet. Waarom kon dat niet in 1957?

Nadien hebben we de as van mijn zus bijgezet in de familiekerelder. Mama en ik hebben van die droevige gelegenheid gebruik gemaakt om je naam op dat graf te laten bijschrijven. Want jij had geen graf meer.

Je had slechts een tijdelijke concessie, goed voor tien jaar. En nooit heb ik dat graf gezien; weer dacht men dat het niet goed zou zijn om kinderen met de dood te confronteren. Mijn zusje is er ook nooit geweest en na tien jaar was je graf met alles wat van jou overbleef weg.

Maar nu heb je dus weer een graf, hoewel je lijkt er niet ligt. Maar dat is niet zo belangrijk vind ik. Nu kan ik ten minste ook aan jou denken als ik dag ga zeggen aan mijn zus.

Ik kom graag op kerkhoven. Dat heb ik altijd gehad, ook toen ik nog heel jong was. Is dat niet vreemd, papa, dat men niet wou dat ik naar je graf ging, maar ik nadien zo graag rondliep tussen de doden? Over dood en sterven werd weinig gesproken toen ik klein was, maar ik dacht er elke dag aan. Zonder er bang voor te zijn. Maar jouw afwezigheid heeft er voor gezorgd dat er geen dag voorbij is gegaan dat ik niet aan de vergankelijkheid heb gedacht.

De wreedheid van je wegvallen heeft me elk metafysisch geloof voorgoed ontnomen. Ik geloof niet in godsdienst, hemel, reïncarnatie of enige vorm van leven na de dood. Ik geloof alleen in het leven, in al zijn vormen, van de eencellige amoebe over de olifant tot de mens zoals jij er een was. En voor al die levensvormen geldt dat er een moment is dat het begint en een ander dat het gedaan is. Ik ben er nooit in geslaagd om mezelf te overtuigen dat als we ophouden met leven er met mensen iets anders zou gebeuren dan bijvoorbeeld met zonnebloemen die langzaam verwelken en verdrogen en die uiteindelijk verdwijnen in het niets.

Ik geloof dus niet dat ik je ooit zal terugzien in een soort hemel. Ik kan niet zeggen hoe spijtig ik dit vind, Papa.

Maar toch! Misschien heb ik ergens in een klein donker hoekje van mijn brein nog enig metafysisch geloof. En dat heb ik dan weer aan jou te danken! Daar heb jij voor gezorgd, vele jaren na je dood. Want er is eens iets heel raars gebeurd, een jaar of twintig geleden, in het huis waar jij gestorven bent en waar uw vrouw nu nog woont. Op een zondag zat ik met mama aan een gezellige tafel toen we opgeschrokken werden door lawaai in de keuken.

Een kadertje was van de muur gevallen. Het was een ingekaderde versie van je lievelingsgedicht. En die dag was de verjaardag van je dood.

Je begrijpt dat mama en ik daar toch een beetje stil van zijn geworden. Dat voorval hebben we sindsdien vaak verteld, er de mooie mysterieuze zin van Hamlet aan toevoegend: *Er is meer tussen hemel en aarde, Horatio, dan waar jij van droomt in jouw filosofie...*

Dat vallende kadertje was voor ons iets als een knipoog uit het hiernamaals. Het had iets theatraals, om op zo een manier iets te willen zeggen aan zijn nabestaanden. Jij hebt altijd van theater gehouden; je was acteur in je vrije uren. En die liefde voor de scène heb ik van jou geërfd.

Ik ben zelf theaterteksten beginnen schrijven. Een eerste na de dood van mijn zus, een speelse reflexie over hoe het zou zijn als de hemel toch zou bestaan. En dan kon ik het me niet laten om me in te beelden dat ik jou daar zou ontmoeten. Ik heb daarover deze songtekst geschreven:

*papa, zei ik toen ik voor het allereerst
mijn vader zag, of liever : zijn geest
een heer, zeer gedistingeerd,
even galant als transparant,
het was de eerste keer voor mij
dat ik tegen iemand "papa" zei*

*papa, zei ik, ik ben blij dat ik u nu eindelijk zie
want op aarde is dat niet gelukt...
ge waart weg voor ik er was
neen, het is niet tof
een vader op het kerkhof*

*toen sprak papa : ik was liever levend geweest
want ik weet wel, ge waart zo verweesd
ik u ook gemist , het is waar
het leven is hard en zit raar in elkaar
ik was liever langer gebleven
maar ik had gedaan met leven*

*maar hebt ge mij dan niet gevoeld
ik was elke dag bij u
met mijn hand op uw schouder
heb ik u door het leven geleid
ik heb gefluisterd in uw oor
als ge aan het slapen waart
ik heb je mooie dromen gegeven
ik heb je tranen gedroogd met wat frisse wind*

want ook een dode papa houdt van zijn kind

Toen ik deze tekst aan het schrijven was, liepen de tranen van mijn gezicht. Een ware bevrijding was het voor mij om mezelf toe te laten om over mijn verdriet te spreken met jou, papa. 50 jaar oud ben ik moeten worden om voor mezelf jouw troostende woorden te verzinnen.

En sindsdien ben je steeds meer in leven gekomen. In mijn laatste monoloog speel je zelfs een belangrijke rol. Je komt als een vlinder op mijn schouder zitten als ik op een dag op het kerkhof vergeefs je graf zoekt. En je duikt telkens op om me goede raad te geven en me door het leven te leiden.

Wat zit een mens toch raar in elkaar. Zoveel jaren na je dood ben je meer dan ooit levend voor mij. Als ik het moeilijk heb of met een probleem worstel, beeld ik me in dat je als een vlinder op mijn linkerschouder zit. Kinderachtig, een kinderlijke illusie! Maar je geeft me telkens kracht en vertrouwen. En zo zie je maar dat zelfs bij de grootste rationalist er op onverwachte momenten plaats is voor deugdloze irrationaliteit...

Daarom heb ik dus deze brief geschreven. Ik zal hem niet versturen. Niet omdat ik je adres niet ken maar omdat het niet hoeft: ik weet dat je de hele tijd op mijn schouder hebt zitten meelesen.

Je liefhebbende zoon, die je heel erg mist,

Luckas